

Materiaalse ilmajäetuse uus määratlus

Euroopa Liidus on senise käsitluse järgi materiaalse ilmajäetuse määraga hinnatud nende leibkondade osatähtsust, kes ei saa endale võimaldada vähemalt kolme komponenti üheksast.

Need on:

- ettenägematud kulutused;
- nädalane puhkus kodust eemal;
- üüri ja kommunaalkulude tasumine;
- üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömine;
- kodu piisavalt soojana hoidmine;
- pesumasin;
- värviteler;
- telefon;
- auto.

Uued ilmajäetuse indikaatori komponendid

Uues metoodikas on lisaks juures viis isiku tasandi komponenti ja üks leibkonna tasandi komponent. Varem küsiti kõikide komponentide kohta leibkonna tasandil, st üks leibkonnaliige vastas kogu leibkonna kohta.

Isiku tasand

Isik ei saa endale lubada (kuigi tahaks, st puudus on sunnitud puudus, mitte inimese enda valik):

- kulunud riiete asendamist uutega;
- vähemalt kaht paari heas seisukorras ja meie kliimas vajalikke välisjalanõusid;
- kas või väikese summa kulutamist enda peale igal nädalal;
- vähemalt kord kuus sõprade või sugulastega kokku saamist, et koos süüa-juua;
- regulaarselt mõnes tasulises vaba aja tegevuses osalemist.

Leibkonna tasand

- Leibkond ei saa endale lubada kulunud või kahjustatud mööbli väljavahetamist.

Metodoloogilised probleemid ja laste ilmajäetus

Laste ilmajäetus

Peamiseks metodoloogiliseks probleemiks on see, et kõiki uusi ilmajäetuse komponente (v.a mööbli väljavahetamine) küsitakse isiku tasandil. Eesti sotsiaaluuringu isikuküsitluse peavad Euroopa metoodika järgi täitma ainult vähemalt 16-aastased isikud, mistõttu ei ole sama infot laste kohta (alla 16-aastased).

Kogu elanikkonna ilmajäetuse näitaja arvutamiseks on vaja leida ka laste ilmajäetuse määr.

Kolmeteistkümnest komponendist seitset kogutakse leibkonna tasandil ja sellega eeldatakse, et need kehtivad kõigi leibkonnaliikmete kohta. Ülejäänud kuut komponenti kogutakse isiku tasandil, mis tähendab, et need peab määrama ka alla 16-aastaste kohta. Kui leibkonnas on vähemalt pooltel täiskasvanutel teatud komponendis ilmajäetus, siis käib see ka leibkonnas elavate laste kohta.

Nii laste kui ka täiskasvanute kohta kasutatakse sama 13 komponendist koosnevat indikaatorit ja sama ilmajäetuse lävendit (vähemalt viis komponenti). Laste ilmajäetuse arvutamisel antakse täiskasvanute komponentidele siiski väiksem kaal, et mitte muuta laste ilmajäetust liialt sõltuvaks täiskasvanute ilmajäetusest. Seetõttu on isiku tasandi komponentide ilmajäetuse arvutamisel laste kohta arvestatud sellega, et vähemalt pooltel leibkonna liikmetel (vähemalt 16-aastased) oleks ilmajäetus neis komponentides. Ilmajäetuse saab alla 16-aastastele määrata, kui kolmeteistkümnest komponendist vähemalt viit ei saa nende leibkond või leibkonnas elavad täiskasvanud (vähemalt pooled 16-aastastest ja vanematest leibkonna liikmetest) endale lubada ja nendest viiest vähemalt kolm komponenti on leibkonna tasandil.

Kui arvutada kolmeteistkümne komponendiga indikaator komponendi kaupa kõikide laste kohta, siis annab see teavet ilmajäetusega (sotsiaalse kui ka materiaalse) leibkondades elavate laste kohta.

Indikaatori moodustamine

Ilmajäetuse komponendid põhinevad sunnitud puuduse põhimõttel, nt isikul või leibkonnal ei ole komponenti, sest nad ei saa seda endale lubada, mitte see ei ole nende enda vaba valik. Olenevalt komponendist soovitakse nende kohta küsimustikus teavet saada kolmel viisil.

- 1) Kasutades sõnastust, mis võimaldab vastata „jah“ või „ei“. Kas Teie leibkond saaks soovi korral endale lubada...
 - kodu piisavalt soojana hoidmist;
 - nädalast puhkust kodust eemal;
 - ettenägematuid kulutusi;
 - üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist.
- 2) Kasutades küsimust, millega määratakse kindlaks, kas leibkonnal on see komponent olemas või on selle olemasoluks võimalus (nt mööbli välja vahetamine). Nendel küsimustel on kolm vastusevarianti:
 - jah, on olemas;
 - ei ole, sest ei saa seda endale lubada;
 - ei ole ja selleks on mõni muu põhjus.

Kolme vastusevariandiga küsimust küsitakse isiku tasandil kõigi kuue komponendi kohta ning leibkonna tasandil kahe komponendi kohta (auto olemasolu leibkonnas ning mööbli väljavahetamise võimalus). Ilmajäetuks loetakse ainult need isikud, kellel ei ole komponenti seetõttu, et nad ei saa seda endale lubada. Ilmajätute hulka ei kuulu need inimesed, kellel ei ole mõnda komponenti mõnel muul põhjusel.

3) Võlgnevustega seotud komponent on kombinatsioon kolmest küsimusest, kus kasutatakse sõnastust, mis võimaldab vastata „jah“ või „ei“: a) kas teil on hüpoteeklaenu või üürimaksete võlgnevusi? b) kas teil on kommunaalrете maksmise võlgnevusi? ja c) kas teil on järelmaksu või muude laenumaksete võlgnevusi? Ühe võlgnevusega leibkonnad loetakse selle komponendi all ilmajäetuks.

Uus indikaator põhineb 13 komponendi kaalumata summal, mis on iga isiku kohta eraldi arvutatud. Skaala on vahemikus 0 (ilmajätust ei ole) kuni 13 (ilmajätus kõikides komponentides sunnitud puuduse tõttu). Ilmajäetuks loetakse need isikud, kes on kogunud ilmajätust vähemalt viies komponendis. Ilmajätuse määr esitatakse kaalutuna kogu elanikkonna kohta (osatähtsus elanikkonnas).

Uue indikaatori nimetus ja kasutus

Võrreldes aastal 2009 kasutusele võetud üheksast komponendist koosneva materiaalse ilmajätuse indikaatoriga sisaldab uus indikaator ka komponente, mis on seotud sotsiaalse tegevusega (vaba aeg, internet, sõprade või sugulastega kohtumine, taskuraha). Seega mõõdetakse nii materiaalselt kui ka sotsiaalselt ilmajätust (või lühidalt „ilmajätust“). Näitaja koosseis erineb aga sügava materiaalse ilmajätuse omast (põhineb üheksal komponendil), mida kasutatakse Euroopa 2020 sotsiaalse kaasatuse eesmärgis. Segaduse vältimiseks peab Euroopa 2020 indikaatorit nimetama alati sügavaks materiaalseks ilmajätuseks (või pikemalt „9-komponendiline sügav materiaalne ilmajätus“). Uuele indikaatorile peaks viitama kui ilmajätusele (või pikemalt „13-komponendiline materiaalne ja sotsiaalne ilmajätus“).

Ilmajätuse mõiste

Ilmajätuse määr näitab nende isikute osatähtsust, kes ei saa endale võimaldada vähemalt viit komponenti 13-st: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) kulunud või kahjustatud mööbli väljavahetamist, 8) kulunud riie asendamist uutega, 9) vähemalt kaht paari heas seisukorras ja meie kliimas sobilikke välisjalanõusid, 10) kas või väikese summa kulutamist enda peale igal nädalal, 11) regulaarselt mõnes tasulises vaba aja tegevuses osalemist, 12) vähemalt kord kuus sõprade või sugulastega kokku saamist, et koos süüa-juua või 13) vajadusel isiklikul otstarbel kodus interneti kasutamist. Komponentide 8–13 kohta küsitakse Eesti sotsiaaluuringus nende isikute käest, kes on vähemalt 16-aastased. Seetõttu on nende komponentide ilmajätuse arvutamisel laste kohta arvestatud sellega, et vähemalt pooltel leibkonna liikmetel (vähemalt 16-aastased) oleks ilmajätus neis komponentides.

Laste ilmajäetuse mõiste

Laste ilmajäetuse määr näitab nende kuni 16-aastaste laste osatähtsust, kelle leibkonnast vähemalt pooled isikud (vähemalt 16-aastased) ei saa endale võimaldada viite komponenti 13-st (kusjuures nendest viiest komponendist vähemalt kolm peavad olema 1.–7. komponendi seast): 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) kulunud või kahjustatud mööbli väljavahetamist, 8) kulunud riiete asendamist uutega, 9) vähemalt kaht paari heas seisukorras ja meie kliimasse sobilikke välisjalanõusid, 10) kas või väikese summa kulutamist enda peale igal nädalal, 11) regulaarselt mõnes tasulises vabaaja tegevuses osalemist, 12) vähemalt kord kuus sõprade või sugulastega kokku saamist, et koos süüa-juua või 13) vajadusel isiklikul otstarbel kodus interneti kasutamist. Komponentide 8–13 kohta küsitakse Eesti sotsiaaluuringus isikute käest, kes on vähemalt 16-aastased. Seetõttu on nende komponentide ilmajäetuse arvutamisel laste kohta arvestatud sellega, et vähemalt pooltel leibkonna liikmetel (vähemalt 16-aastased) oleks ilmajäetus neis komponentides.